

HØJESTERETS KENDELSE

afsagt onsdag den 28. april 2021

Sag BS-35975/2020-HJR

Anne Engdal Stig Christensen
(advokat Asger Bagge-Jørgensen)
mod
Aarhus Kommune
(advokat Sophus Bøgeskov Christensen)

I tidligere instanser er afsagt kendelse af Retten i Aarhus den 13. marts 2020 (BS-8427/2020-ARH) og af Vestre Landsrets 8. afdeling den 30. juni 2020 (BS13970/2020-VLR).

Højesteret har den 17. november 2020 udskilt spørgsmålet om retlig interesse til særskilt behandling og afgørelse.

I påkendelsen har deltaget tre dommere: Jens Peter Christensen, Jens Kruse Mikkelsen og Lars Apostoli.

Påstande

Anne Engdal Stig Christensen har nedlagt påstand om, at kæremålet realitetsbehandles.

Aarhus Kommune har nedlagt påstand om, at kæremålet afvises.

Sagsfremstilling

Ved kendelse af 13. marts 2020 nedlagde Retten i Aarhus forbud mod, at TV 2's ansvarshavende redaktør, Anne Engdal Stig Christensen, tilgængeliggør optagelser af personer optaget via skjulte optagelser på Plejehjemmet X, herunder

ved offentlig fremførelse eller på anden måde i dokumentarudsendelse vedrørende pleje af demente programsat til den 19. marts 2020 samt i form af teasere eller lignende for denne udsendelse, på tv, internettet, i form af trykte billeder eller i andre medier.

Retten lagde i sin afgørelse til grund, at de skjulte optagelser viser "A i særdeles intime og private situationer i sit hjem, herunder blandt andet delvist afklædt og ophængt i seler i en kran gennem 7 minutter, mens der fra personalets side stilles krav om, at hun skal besørge i en ble, der er udlagt under hende."

Retten lagde endvidere vægt på, at Anne Engdal Stig Christensen ikke i retten havde ført bevis i form af forevisning af de skjulte optagelser eller dele heraf, og at rettens mulighed for at foretage en afvejning af hensynet til ytringsfriheden mod hensynet til privatlivets fred således alene byggede på beskrivelser af optagelserne og skøn foretaget af hendes vidner. Retten havde ligeledes ikke haft mulighed for at vurdere kvaliteten af sløringen af de medvirkende og dermed vurdere, om beskyttelsen af de krænkede personer var tilstrækkelig.

Retten anførte på den baggrund bl.a.:

"Uanset de væsentlige samfundsmæssige interesser, der søges afdækket ved optagelserne, finder retten under disse omstændigheder, at behovet for offentliggørelse må vige for den meget grove krænkelse af især As rettigheder, der er sket ved de skjulte optagelser, hvorfor betingelserne i retsplejelovens § 413, stk. 1, nr. 1, er opfyldt."

Anne Engdal Stig Christensen kærede forbuddet til Vestre Landsret med påstand om, at forbudsbegæringen blev nægtet fremme.

Ved landsrettens kendelse af 30. juni 2020 blev byrettens kendelse stadfæstet med følgende begrundelse:

"Det er efter straffelovens § 264 a strafbart uberettiget at fotografere personer, der befinder sig på et ikke frit tilgængeligt sted. Efter straffelovens § 264 d er det strafbart uberettiget at videregive meddelelser eller billeder vedrørende en andens private forhold eller i øvrigt billeder af den pågældende under omstændigheder, der åbenbart kan forlanges unddraget en bredere offentlighed.

Det følger af straffelovens § 264 d, at videregivelse af meddelelser og billeder vedrørende en andens private forhold eller i øvrigt billeder af den pågældende under omstændigheder, der åbenbart kan forlanges unddraget en bredere offentlighed, som udgangspunkt kun er berettiget, når der foreligger samtykke fra den pågældende selv.

A, som nu er 90 år gammel, bor til leje i en plejebolig på plejehjemmet X, der drives af Aarhus Kommune. I efteråret 2019 opsatte TV 2 et skjult kamera i hendes stue og et skjult kamera i hendes soveværelse, som TV 2 herefter benyttede til igennem 16 døgn kontinuerligt at optage billeder og lyd med henblik på senere at videregive dele af optagelserne i en tv-udsendelse. As bolig på plejehjemmet er i relation til straffelovens § 264 a et ikke frit tilgængeligt sted. Efter beskrivelserne af optagelserne vises A i situationer, der må anses for meget intime, og optagelserne indeholder efter beskrivelserne meget personlige oplysninger om hendes helbredsforhold. Desuden fremgår det, at optagelserne viser ansatte på plejehjemmet under udførelsen af deres arbejde.

Efter oplysningerne om As helbredsforhold lægges det til grund, at hun på grund af demens ikke var i stand til at meddele gyldigt samtykke til optagelserne eller videregivelse af dele heraf i en tv-udsendelse. As barnebarn, B, er den 18. marts 2020 blevet beskikket som værge for hende, og det fremgår af værgebeskikkelsen, at "Værgemålet omfatter økonomiske dispositioner i relation til eventuel flytning i plejebolig eller botilbud samt alle personlige forhold". Meddelelse af samtykke til optagelserne og videregivelse af dele heraf i en tvudsendelse ligger imidlertid uden for rammerne af, hvad B kan gøre som værge, idet det må betragtes som en usædvanlig og vidtgående beslutning vedrørende meget personlige forhold. B ville i øvrigt heller ikke som værge efterfølgende kunne godkende et retsstridigt indgreb, som hun selv i et vist omfang havde medvirket til, med den virkning, at det blev retmæssigt. As andre nære pårørende kunne heller ikke på hendes vegne meddele samtykke til optagelserne eller videregivelse af dele af disse. Landsretten finder herefter, at de tilkendegivelser fra A, hendes værge og hendes øvrige familiemedlemmer, der foreligger vedrørende optagelserne, ikke er gyldige samtykker, der indebærer, at TV 2's optagelser af denne grund har været retmæssige. Der foreligger heller ikke samtykke til optagelserne af de ansatte på plejehjemmet under udførelsen af deres arbejde eller videregivelse af optagelser af dem.

Det påhviler Aarhus Kommune at yde pleje, omsorg og støtte til beboerne på plejehjemmet og i den forbindelse så vidt muligt beskytte dem mod unødige krænkelse af deres privatliv. Efter oplysningerne om As helbredsforhold lægges det til grund, at hun på grund af demens ikke kan tage vare på sine egne interesser. På denne baggrund er kommunen berettiget til at anmode om et forbud for at beskytte hendes interesser. Kommunen er desuden berettiget til at anmode om et forbud for at beskytte sine ansattes interesser.

Et forbud mod et nyhedsmedies offentliggørelse af optagelser er et indgreb i ytrings- og informationsfriheden, som kun kan foretages, såfremt

tungtvejende grunde taler herfor, jf. herved principperne bag grundlovens § 77 samt artikel 10 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, hvorefter begrænsninger i ytringsfriheden kun kan ske i det omfang, de "er nødvendige i et demokratisk samfund" af hensyn bl.a. til beskyttelse af "andres gode navn og rygte eller rettigheder".

I afvejningen af hensynet til ytringsfriheden over for andre hensyn, herunder hensynet til privatlivets fred, må det særligt indgå, at der ikke opstilles begrænsninger, som hindrer medierne i på rimelig måde at udfylde rollen som offentlighedens kontrol- og informationsorgan. Det forhold, at en offentliggørelse kan medføre en krænkelse, er derfor ikke tilstrækkeligt til, at et forbud kan nedlægges, medmindre krænkelsen er af en sådan grovhed, at hensynet til den krænkede overstiger hensynet til ytrings- og informationsfriheden.

Optagelserne af billeder og lyd skete til brug for en tv-udsendelse, som omhandlede spørgsmål af væsentlig samfundsmæssig interesse om behandlingen af ældre medborgere på plejehjem. Heroverfor står imidlertid, at optagelserne efter landsrettens opfattelse indebar grove krænkelse af A, jf. herved også artikel 8 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, hvorefter hun har ret til respekt for sit privatliv og sit hjem.

Det er oplyst, at optagelserne vil blive effektivt slørede i tv-udsendelsen, så man ikke kan se As intime kropsdele, og at optagelserne af de ansatte på plejehjemmet vil blive effektivt slørede og deres stemmer forvrængede, så deres identitet holdes skjult i tv-udsendelsen. Det er efter det oplyste ikke tanken, at der skal ske sløring af As ansigt i tv-udsendelsen, idet hendes identitet er kendt fra åbne optagelser. B er desuden trådt frem i medierne som hendes barnebarn, og det er fremgået af medieomtalen, at hun er beboer på plejehjemmet X. I forbindelse med tv-udsendelsen vil A derfor kunne genkendes, og hendes identitet vil ikke blive skjult.

Det må i sig selv betragtes som groft krænkende at blive udsat for en konstant overvågning gennem 16 døgn i sit hjem. Hertil kommer som nævnt, at optagelserne viser A i meget intime situationer og indeholder meget personlige oplysninger om hendes helbredsforhold, og at hendes identitet ikke vil blive skjult i forbindelse med tv-udsendelsen.

Selv om TV 2's optagelser har afdækket kritisable forhold på plejehjemmet, finder landsretten efter en samlet vurdering, at i hvert fald krænkelse af A er af en sådan grovhed, at hensynet til hende overstiger hensynet til ytrings- og informationsfriheden. Landsretten finder således, at det

har været uberettiget at foretage optagelserne med henblik på den planlagte tv-udsendelse, jf. straffelovens § 264 a, og at det efter straffelovens § 264 d vil være uberettiget at viderebringe optagelserne i tvudsendelsen. Det kan ikke føre til en anden vurdering, at optagelserne vil blive sløret som oplyst under sagen.

Herefter, og da betingelserne i retsplejelovens § 413 og § 414 for at meddele forbud i øvrigt må anses for opfyldt, tiltræder landsretten, at der er meddelt forbud som sket.”

Den 3. juli 2020 anlagde Aarhus Kommune sag mod Anne Engdal Stig Christensen i medfør af retsplejelovens § 425.

Den 6. juli 2020 bragte Ekstra Bladet en del af optagelserne på mediets hjemmeside, herunder det klip, hvor A hænger i liften.

Bl.a. på baggrund af Ekstra Bladets offentliggørelse af dele af TV 2's optagelser hævdede Aarhus Kommune den 27. juli 2020 retssagen, og Retten i Aarhus ophævede derfor det nedlagte forbud den 28. juli 2020, jf. retsplejelovens § 426, stk. 2, nr. 3.

TV 2 har den 30. juli 2020 vist optagelserne i dokumentarprogrammet ”Plejehjemmene bag facaden” bl.a. på landsdækkende TV. TV-udsendelsen, som også indeholdt skjulte optagelser fra et plejehjem i en anden kommune, gav anledning til omfattende politisk debat om behandlingen af beboere på landets plejehjem, herunder om behovet for forbedring af beboernes forhold.

Den 16. september 2020 kærede Anne Engdal Stig Christensen med Procesbevillingsnævnets tilladelse landsrettens kendelse til Højesteret. I Procesbevillingsnævnets afgørelse er det bl.a. anført, at man ikke har taget stilling til, hvorvidt kæremålet vil blive afvist.

For Højesteret har Anne Engdal Stig Christensen nedlagt påstand om ophævelse af forbudskendelsen, subsidiært at forbudsbegæringen nægtes fremme, mere subsidiært delvis ophævelse af kendelsen.

Aarhus Kommune har nedlagt påstand om afvisning af kæremålet, subsidiært stadfæstelse af kendelsen. Afvisningspåstanden er begrundet med en indsigelse om, at Anne Engdal Stig Christensen efter ophævelsen af forbuddet ikke længere har retlig interesse i kæremålet.

Højesteret har udskilt spørgsmålet om retlig interesse til særskilt behandling og afgørelse, jf. retsplejelovens § 253.

Umiddelbart efter modtagelsen af meddelelsen om de skjulte videooptagelser har Aarhus Kommune den 30. januar 2020 indgivet politianmeldelse om overtrædelse af straffelovens § 264 a om uberettiget fotografering af personer på ikke frit tilgængeligt sted og af straffelovens § 264 d om uberettiget videregivelse af billeder af en person under omstændigheder, der åbenbart kan forlanges unddraget en bredere offentlighed. Kommunen har endvidere påklaget politiets afgørelse om ikke at indlede en efterforskning til statsadvokaten, hvorefter politiet har genoptaget efterforskningen i sagen. Det er oplyst, at politiet har rejst sigtelse mod ansvarshavende redaktør Anne Engdal Stig Christensen og mod en nyhedsdirektør, en redaktionschef og en journalist, og at politiet til brug for straffesagen mod såvel TV 2-medarbejderne som plejepersonale har fremsat begæring om udlevering af råbånd.

Vestre Landsret har ved kendelse af 19. oktober 2020 (UfR 2021.255) truffet afgørelse om beslaglæggelse af de omtalte råbånd. Denne kendelse er indbragt for Højesteret, hvor sagen fortsat verserer.

Parternes synspunkter

Anne Engdal Stig Christensen har anført navnlig, at iværksættelse af kæremålet er den eneste mulighed for at få prøvet de spørgsmål af betydning for fremtidig undersøgende journalistik, som sagen rejser. Hvis kæremålet ikke admitteres, vil landsrettens kendelse indgå i grundlaget for såvel mediers som offentlige myndigheders ageren i fremtidige og beslægtede situationer. Landsrettens kendelse virker som en "chilling effect", der meget vel kan betyde, at medier afstår fra at undersøge og dokumentere kritisable forhold, som dermed kan fortsætte uden offentlig indsigt og debat.

TV 2 har gennem hele forløbet insisteret på at offentliggøre på et lovligt grundlag, og det er besynderligt, hvis muligheden for at få prøvet retmæssigheden af et forbud torpederes af Ekstra Bladets retsstridige adfærd, som medførte, at kommunen opgav at fastholde forbuddet.

Forbuddet var gældende i en periode på 4½ måned, og TV 2 var i perioden forhindret i at vise optagelserne. Dermed kunne befolkningen i en ikke uvæsentlig periode ikke modtage oplysning om de samfundsmæssige forhold af væsentlig og almen betydning, som optagelserne angår.

Sagen rummer spørgsmål om en kommunes partsinteresse og eventuelle handlepligt på vegne af en dement borger. Der er hverken lovgivning eller nyere praksis, der entydigt fastlægger adgangen til prøvelse af et midlertidigt forbud, som ophæves inden en appelinstans får behandlet et kæremål om forbuddets berettigelse. Spørgsmålet om realitetsbehandling må derfor ansues ud fra mere almene hensyn.

Et forbud er et indgreb i informations- og ytringsfriheden efter Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 10. De interesser, der berøres af indgrebet, er så væsentlige, at der må være adgang til at få prøvet indgrebets lovlighed, selv om indgrebet er ophørt, inden der kan træffes endelig afgørelse herom. Dette svarer til retspraksis på det straffeprocessuelle område, hvor indgreb i væsentlige frihedsrettigheder prøves, selv om indgrebet er ophørt.

Forbuddet er derudover af generel betydning for mediernes arbejdsvilkår og har dermed en aktualitet, der rækker ud over den konkrete sag.

Udfaldet af højesteretssagen om lovligheden af forbuddet kan også få afgørende betydning for den verserende straffesag, der i øjeblikket beror på kæremålet om udlevering af råbånd.

Hun er berettiget til at ændre påstanden til en ophævelsespåstand. Det centrale for TV 2 er en prøvelse af lovligheden af forbuddet, da det ikke burde have været nedlagt.

Aarhus Kommune har anført navnlig, at det er en almindelig betingelse for behandling af en sag ved domstolene, at der foreligger retlig interesse.

Forbuddet i denne sag blev ophævet efter begæring fra kommunen, efter at Ekstra Bladet havde offentliggjort nogle af optagelserne på sin hjemmeside. TV 2's ansvarshavende redaktør har derfor ikke længere en konkret og aktuel interesse i søgsmålet. Sagens manglende aktualitet beror på TV 2's egne forhold, idet optagelserne slap ud fra TV 2.

Domstolene skal ikke afgive generelle udtalelser af responsumlignende karakter om uaktuelle retlige spørgsmål, men alene tage stilling til konkrete og aktuelle sager. Højesterets stillingtagen til forbuddet vil som følge af den manglende aktualitet uvægerligt antage karakter af responsumvirksomhed.

At der verserer en straffesag, har ikke betydning for den retlige interesse i denne sag, idet der er tale om sager af forskellig karakter, der er båret af vidt forskellige hensyn.

Anne Engdal Stig Christensen er bundet af de tidligere nedlagte påstande efter retsplejelovens § 587, stk. 4, 2. pkt.

Højesterets begrundelse og resultat

Ændringen af Anne Engdal Stig Christensens påstand i kæresagen er alene en konsekvens af ophævelsen af forbuddet og ændrer ikke ved, at påstanden som

hidtil angår spørgsmålet om forbuddets berettigelse. Højesteret finder derfor, at retsplejelovens § 587, stk. 4, 2. pkt., ikke er til hinder for denne ændring.

Ved byrettens kendelse af 13. marts 2020 blev der nedlagt forbud mod, at Anne Engdal Stig Christensen som ansvarshavende redaktør for TV 2 tilgængeliggjorde videooptagelser, der var optaget med skjult kamera på Plejehjemmet X i Aarhus Kommune. Kendelsen blev stadfæstet af Vestre Landsret den 30. juni 2020. Efter at nogle af de skjulte optagelser var sluppet ud og vist af et andet medie, valgte kommunen at hæve retssagen om lovligheden af forbuddet, som derfor blev ophævet af byretten den 28. juli 2020, jf. retsplejelovens § 426, stk. 2, nr. 3. TV 2 har den 30. juli 2020 vist de skjulte videooptagelser på landsdækkende TV.

Spørgsmålet er, om Anne Engdal Stig Christensen herefter fortsat har retlig interesse i kæremålets gennemførelse med henblik på prøvelse af berettigelsen af det nu ophævede forbud.

Højesteret bemærker, at forbuddet medførte en forsinkelse af TV 2's planer for udsendelse af tv-dokumentarprogrammet med de skjulte videooptagelser i den periode, hvor forbuddet var gældende (fra den 13. marts 2020 til den 28. juli 2020), og at ophævelsen af forbuddet ikke skyldes parternes enighed om, at betingelserne for et forbud ikke var opfyldt.

Selv om forbuddet nu er ophævet, er den strafferetlige efterforskning, som blev påbegyndt efter kommunens politianmeldelse i anledning af de skjulte videooptagelser, endnu ikke afsluttet, og der er rejst sigtelse mod en række medarbejdere ved TV 2, herunder Anne Engdal Stig Christensen.

Højesteret finder, at Anne Engdal Stig Christensen efter det anførte fortsat har fornøden retlig interesse i en prøvelse af spørgsmålet om berettigelsen af det forbud, som blev nedlagt efter kommunens begæring, og som efter sagens karakter har væsentlig, vidererækkende betydning for mediernes muligheder for at anvende skjulte videooptagelser til brug for dokumentarprogrammer.

Kæremålet fremmes herefter til realitetsbehandling.

THI BESTEMMES:

Kæremålet realitetsbehandles.